

Aarrelaivan toinen elämä

Vrouw Maria

on tutkimuksen
tietopankki

■ **Kylmä Itämeri on säilyttänyt sinne uponneen Vrouw Marian salaisuudet meidän päiviimme asti. Viime vuosina tehdyt laajat selvitykset hylillä tarjoavat ainutlaatuisen tietopankin monen alan tutkijoille.**

Arja-Leena Paavola

Hollantilainen kauppalaiva Vrouw Maria nosti purjeensa ja lähti Amsterdamista kohti Pietaria 5. syyskuuta vuonna 1771. Suomenlahden suulle saavuttuaan se harhautui kurssista ja joutui Suomen karikkoiselle rannikolle. Kolmantena lokakuuta alus ajoi myrskyisessä säässä karille.

Nauvon ulkosaariston asukkaat yrit-

tivät yhdessä miehistön kanssa pelastaa haaksirikkoutunutta laivaa usean päivän ajan.

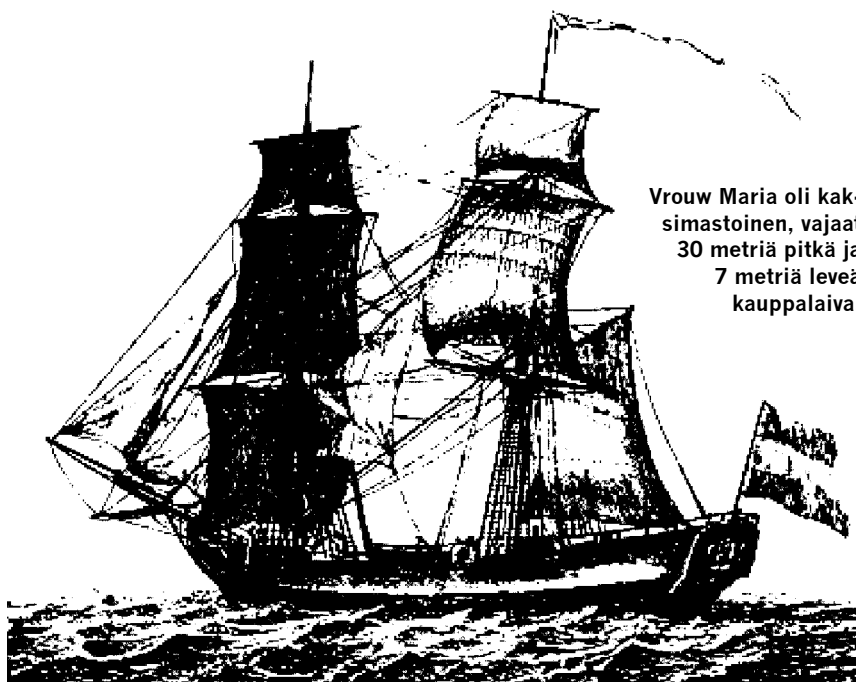
Lastina olleet kahvipavut kuitenkin tukkivat aluksen pumpun, ja myrskyn noustua uudelleen Vrouw Maria vajosi pohjaan. Miehistö oli jo jättänyt aluksen.

Hylky löytyi vasta reilun kahden vuosisadan kuluttua, kun meriarkeologian harrastajan **Rauno Koivusaaren** johta-

Museoviraston sukeltajat lähdössä tutkimaan Vrouw Mariaa. Nauvon Trunsjössä lepäävää hylkyä ympäröi halkaisijaltaan 1,5 kilometrin suoja-alue, jonka sisäpuolella muu sukeltaminen ja alusten ankkurointi on kielletty.

Kolmiulotteisella mitauksella luotu malli Vrouw Mariasta löydetystä lyijysinetistä, joka on ollut kiinni kangaspakassa.

Vrouw Maria oli kaksimastoinen, vajaat 30 metriä pitkä ja 7 metriä leveä kauppalaiva.

kylmyys ja vähäinen päivänvalo reilun 40 metrin syvyydessä.

Vrouw Marian uppoaminen oli omana aikanaan kohu-uutinen, sillä laiva kuljetti arvokasta lastia. Kyydissä oli Venäjän hovin tilaamia ylellisyyesineitä ja keisarinna **Katariina Suuren** hankkimaa Hollannin kultakauden taidetta.

Maailma oli 1700-luvulla avara, muistuttaa meriarkeologi **Riikka Alvik** Museovirastosta.

”Euroopan maat olivat levittäytyneet Afrikkaan, Amerikan mantereelle, Intiaan, Kiinaan ja Japaniin, ja lastin alkupe-
rämaa saattoi olla hyvin kaukana laivan kotisatamasta ja määränpäästä.”

Liitupiippuja ja arvokankaita

Kölilleen asettuneen Vrouw Marian runko on lähes ehjä ja sen alamastot yhä pystyssä. Täynnä tavaraa olevaan lasti-

ruumaan ei pääse sukeltamaan, joten laivan sisäosia on tutkittu pienikokoisen ro-
bottikameran avulla.

Kuvatussa materiaalissa näkyy muun muassa pakkauslaatikoita, joista osassa on vielä kansi paikallaan, sekä suuri määrä sinkkiharkkoja, joita myytiin messingin raaka-aineeksi.

Lastin pinnalla erottuu tuhansien pitkävärtisten tupakkapiippujen muodostama kerros. Jo hyllyn löytökesänä sen kannelta sukeltettiin yksi savipullo, sinkkiharkko, kolme valkoisesta savesta valmistettua liitupiippua sekä lyijysinetti.

”Sinetin osittain näkyvien tekstien perusteella se on todennäköisimmin ollut kiinni kangaspakassa, joka oli kudottu Hollannin Leidenissa. Haaksirikossa kankaita onnistuttiin pelastamaan useita pakoja, ja sinetti on saattanut irrota silloin”, Alvik arvelee.

▶▶▶

ma sukeltajaryhmä vuonna 1999 paikallisti sen matalikkojen reunustamasta syvänteestä.

”Aarrelaivaksi” nimetty Vrouw Maria oli säilynyt poikkeuksellisen ehjänä. Kiitos kuuluu sille, että Itämerellä ei ainakaan vielä ole tavattu puuta syöviä laivamatoja. Atlantilla ja Välimerellä laivamato tuhoaa puiset hylt jo parissakymmenessä vuodessa. Hollantilaislaivaa on suojannut myös pohjoisen veden

Hylystä sahattuja kansilankkukunäytteitä on tutkittu vuodesta 2010.

Aluksen sisätilojen hahmottaminen yksityiskohtaisesti on hankalaa kaiken peittävän maa-aineksen vuoksi.

”Materiaalit ovat saattaneet muuttua silmämääräisesti tunnistamattomiksi, joten kohteet on tutkittava kemiallisesti”, kertoo Alvik, jonka mukaan kylmän meren säilömä hylky on ainutlaatuinen tietopankki monen alan tutkimukselle.

Suomessa kemiallisen analytiikan käyttö arkeologiassa on usein kustannuskysymys. Referenssimateriaaliakin on toisinaan vaikea saada.

Kun suomalaisarkeologit kaipaavat tietoa esimerkiksi värjätyistä tekstiileistä, he kääntyvät tavallisesti muiden maiden tutkijoiden puoleen, sillä useimpia värjäykseen hyödynnettyjä kasveja ei meidän leveysasteillamme tunneta.

”Vrouw Marian lastina olleen punaisen kankaan koostumusta selvitetiin ammattikorkeakoulu Metropolian laittein ja sitten Hollannin kulttuuriperinnön tutkimuslaitoksessa. Käytämme hollantilaisia ja belgialaisia laboratorioita ennen kaikkea siksi, että siellä on pitkä kokemus arkeologisten tekstiilien tutkimuksesta.”

Hollannissa kuidut analysoitiin pyyhkäisyelektronimikroskoopilla ja siihen yhdistetyllä röntgenanalyysaattorilla sekä HPLC-PDA-nestekromatografilla.

Upean kankaan materiaaliksi osoitautui villa, jonka värjäämiseen oli käy-

tetty hyvin kallista väriainetta eli koke-nillia, joka saatiin eteläamerikkalaisista, kaktuksia syövästä kirvoista. Kankaan rakennetta ja värjäystapaa selvitetään vielä tämän vuoden aikana tarkemmin, kun isommat kangaspalat mahdollistavat loimen ja kuteen tutkimuksen erikseen.

Ruumasta on löytynyt myös sinistä väriainetta, jota epäiltiin joko värimorsingoksi tai indigoksi. Molempia käytettiin yleisesti 1700-luvulla, ja myös niiden kemiallinen koostumus on sama.

Myös eteläisessä Suomessa kasvava värimorsinko on aikanaan ollut tärkeä sinisen väriaineen lähde, mutta intialainen indigokasvi antoi varmemman värjäystuloksen.

Tämä lasilinssi sukeltettiin Vrouw Mariasta kesällä 2011.

Vrouw Maria jäänee hautaansa

Vrouw Maria ja sen harvinaisen täydellisenä säilynyt lasti kiihottavat mielikuvitusta. Monet merihistoriasta innostuneet haaveilevat siitä, että hylky saataisiin nostettua kuiville. Ainutlaatuiseen kohteeseen pääsisi siten tutustumaan lähemmin.

”Teknisesti hyllyn nostaminen olisi mahdollista, mutta se on mittava investointi”, Museoviraston Riikka Alvik toppuuttelee.

Hyllyn nosto ja museointi vaatisivat hänen mukaansa valtavan infrastruktuurin: työmaan löytöpaikalle, konservointitilan ja museon henkilökuntineen. Ajatus tuki houkuttelee.

”Hyllyn tutkiminen laboratorio-olosuhteissa olisi tavattoman mielenkiintoista ja toisi varmasti uutta tietoa tutkijoille. Toisaalta monia materiaaleja on vaikea saada säilymään muuttuvissa olosuhteissa.”

Laivan konservointi veisi vuosikymmeniä. Siitä on kokemuksia Ruotsissa, jossa Vasa-laiva nostettiin Itämerestä vuonna 1961. Vasan yli 50 vuotta jatkunut konservointi on yhä kesken.

Merenpohjassakaan Vrouw Maria ei ole lopullisesti turvassa, vaikka ympäristöolosuhteet merenpohjassa ovatkin varsin stabiilit ja virtaukset kohtalaisen heikkoja. Veden liike saa kuitenkin mastot hieman liikkumaan. Etumasto ja keulapuomi hankaavat toisiaan, mikä aiheuttaa puun kulumista.

”Lisäksi kaikki orgaaninen aines tuhoutuu ennen pitkää bakteerien ja sienien käyttäessä sitä ravintonaan, vaikka prosessit Saaristomerellä ovatkin hitaita. Uhkana ovat veden mahdollinen lämpeneminen ja eliölaajien muutokset.”

Suurimmat riskit koituvat kuitenkin ihmisten toiminnasta.

”Jo yksi varomaton sukellus tai ankurin pudottaminen voi aiheuttaa hauralle hyllylle peruuttamatonta vahinkoa.”

Mereen menetetyt

Kotkassa toimiva Suomen merimuseo kertoo Vrouw Marian tragediasta Merikeskus Vellamoon avatussa näyttelyssään. Näyttely *Mereen menetetyt – Vrouw Marian ja St. Mikaelin tarina* on avoinna 13.1.2013 saakka.
www.nba.fi/museot/suomen_merimuseo

Hollantilainen viinikauppias Gerrit Braamcamp keräsi mittavan taidekokoelman, jonka huutokaupasta Katariina Suuri hankki Vrouw Marian mukana uponneet maalaukset. Niihin tutkijat eivät vielä ole päässeet käsiksi.

”Turun yliopistossa tehty, hiljattain valmistunut kasvinjäänetutkimus vahvisti, että kyseessä oli indigo, joka oli tyypillinen Hollannin siirtomaakauppatavara.”

Vrouw Marialta sukelluttuja näytteitä kasvinjäänteistä on analysoitu myös Helsingin yliopiston Kasvimuseossa, jossa on selvitetty muun muassa laivan rakentamiseen käytettyjä puulajeja ja tutkittu lastiruumasta ongittuja tupakanlehtiä.

Kurkistus 1700-luvun maailmaan

1700-luvun loppupuolen kauppamerenkulku toimi ammattimaisesti ja yhtenäisesti. Pohjois-Euroopan tärkein kauppareitti ja kulttuurivaikutteiden leviämisyväylä idän ja lännen välillä oli Itämeri.

Vrouw Maria purjehti merta yhtäjaksoisesti useita viikkoja. Se ja muut kauppalaiivat kuljettivat muun muassa kahvia, jonka makuun oli alettu päästä monin paikoin Eurooppaa, sekä juustoa, kalaa,

tupakkaa ja kukkasipuleita. Lastit kirjattiin Juutinrauman tullitileihin, joissa kuitenkin eriteltiin tarkemmin vain suuret kappalemäärät ja massatavara.

Vrouw Mariasta pelastetun tavaran luettelo ja hyllyssä tehdyt tutkimukset antavat siten yksityiskohtaisempaa lisävalaistusta siihen, millaista lastia oli matkalla Pietariin ja mitä tullimaksuista vapautettu aatelisto oli itselleen tilannut.

Hollantilaislaivan tutkimus tuo tietoa myös Suomen merihistoriasta, 1700-luvun meripelastustyöstä ja saariston eläinsainvälinen.

”Vrouw Maria on loistava esimerkki siirtomaa-ajan merenkulusta. Sen historian linkit johtavat esimerkiksi hollantilaisten orjatyövoimalla pyörittämiin kahviplantaaseihin, tekstiiliteollisuuteen, ajan muotiin, juoma- ja tupakointikulttuuriin ja tapojen muuttumiseen.” □

Kirjoittaja on vapaa toimittaja.
arjaleena.paavola@gmail.com

Katariina Suuren palatseissa riitti loistoa, vaikka Vrouw Marian tuomisten menettäminen jäikin kaiheartamaan.